

Antonio Machado'nun Şiirinin XX. Yüzyılda Otuzlu ve Kırklı Yıllarda İspanya'da Alınlanması:

Olçay ÖZTUNALI

Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Çeviribilim Bölümü

Özet

Machado ilk şiirlerini 1898 yılında yazmaya başlar. “Küba faciası” olarak hatırlanacak olan bu tarihte, İspanya Küba, Porto Riko ve Filipinler gibi denizaşırı kolonilerini kaybeder. O dönemde ‘İspanyol ruhunu’ yeniden canlandıran 98 kuşağının büyük ustalarından biri olan Antonio Machado, XX. yüzyıl boyunca güncelliğini korumuş ve şiir anlayışıyla modern İspanyol şiirini büyük ölçüde etkilemiş bir şairdir. ‘Toplum için sanat’ ile ‘sanat için sanat’ anlayışlarını kendi şiirinde buluşturan şair, XX. yy boyunca İspanya’da farklı dönemlerde farklı açılardan ele alınıp değerlendirilmiştir. 30’lu yıllardan itibaren, bir önceki dönemde İspanyol şiirinde belirgin olan Ortega y Gasset’in şiir anlayışının aksine, ‘şiiri yeniden insanlaştırma (*rehumanización*)’ eğilimi ortaya çıkar. Bu eğilim İç Savaş ve sonrasında da sürer. Bu doğrultuda çalışmamız Machado’nun şiirinin 30’lu ve 40’lı yıllarda, estetik, toplumsal, ideolojik ve siyasi değerler açısından İspanya’daki alınmasına bir yaklaşım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: ‘Antonio Machado’, ‘Ortega y Gasset’, ‘sanatın insansızlaştırılması’, ‘sanatın yeniden insanlaştırılması’, ‘İç Savaş’

The Reception of Antonio Machado’s Poetry in the Thirties and Forties in the Twentieth Century

---

· La recepción de la poesía de Antonio Machado desde el punto de Vista del “yo poetico” y la “temporalidad” en el siglo XX” başlıklı doktora tezinin bir bölümünün düzenlenip Türkçe’ye çevrilmiş halidir. (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005)

Abstract

Antonio Machado began writing his first poems in 1898. That year, remembered as the “year of disaster”, Spain had lost most of her overseas colonies such as Cuba, Philippines and Porto Rico. Machado, one of the great masters of the Generation of ‘98, is a poet who retained his fame the whole of the twentieth century and had influenced the modern Spanish Poetry with his poetics at a great extent. The poet, making a synthesis from the two seemingly opposite concepts; ‘art for society’s sake’ and ‘art for art’s sake’, was evaluated in Spain in contrasting manners at the different periods of the century. Beginning with the thirties, contrary to the literary notions of Ortega y Gasset which dominated the Spanish verse, ‘rehumanization’ tendency became the main driving force in art and literature. This tendency prevailed during the civil war period and later on. In this respect, this study will be an ascertainment of the reception of Machado’s poetry with respect to aesthetical, social, ideological and political values of the thirties and forces of the twentieth century.

Keywords: ‘Antonio Machado’, ‘Ortega y Gasset’, ‘dehumanization of art’, ‘rehumanization of art’, ‘Civil War’

*Tarih
karışıktır
ama acı
apaçık
A.M.*

Antonio Machado XX. yüzyıl boyunca güncelliğini korumuş, şiir anlayışıyla modern İspanyol şiirini büyük ölçüde etkilemiş bir şairdir. Machado’nun şiir anlayışını belirleyen en önemli nokta öznel olanla evrensel olanı buluşturan ‘şiirsel ben’ ve ‘zamansallık’ kavramlarını ele alış biçimidir. XX. yüzyıl boyunca modern İspanyol şiirini, Ortega y Gasset’in savunduğu ‘sanatın insansızlaştırılması’ (*deshumanización del arte*) ile ‘sanatın yeniden insallaştırılması’ (*rehumanización del arte*) gibi birbirine karşıt görünen iki yaklaşımın yönlendirdiğini görmekteyiz. Antonio Machado özellikle ‘şiirsel ben’ ve ‘zamansallık’ kavramlarıyla birbirine karşıtmış gibi görünen bu iki yaklaşımı buluşturmuş ve ‘poetika’sını bu düşünce üzerine inşa etmiştir. Onun şiirindeki bu ikircikli yapı ‘toplum için sanat’ ile ‘sanat için sanat’ anlayışlarının yüzyıllardır süren çatışmasını aynı bünyede buluşturmuş, yeniden yapılandırmıştır. Bu doğrultuda onun şiiri de, XX. yüzyıl boyunca, İspanya’da farklı dönemlerde farklı açılardan ele alınıp değerlendirilmiştir. Çalışmamız

Machado'nun şiirinin otuzlu ve kırklı yıllarda, estetik, toplumsal, ideolojik ve siyasi değerler doğrultusunda İspanya'da nasıl alımlandığına bir yaklaşım olacaktır.

Machado ilk şiirlerini 1898 yılında yazmaya başlar. Bu tarih İspanya'da "Küba Faciası" olarak hatırlanacaktır, çünkü İspanya bu tarihte Küba, Porto Riko ve Filipinler gibi denizaşırı kolonilerini kaybeder. Tuñón de Lara'nın deyişiyle, bu tarihte "eski değerler Pasifik sularında batmıştı". Yine aynı eleştirmen 98 krizini, koloni rüyası sona erdiği ve denizaşırı pazarları kapandığı için sistemin politik, ekonomik ve toplumsal krizi olarak özetler. Bu krizin bir yandan gelişen endüstrinin talebiyle yetişen uzman işçilerde sınıf bilincini geliştirirken, diğer yandan da zengin kuzey bölgesindeki (özellikle Katalonya) şirket sahiplerinin değerlerini ortaya koyduğunu söyler. Lara'ya göre o dönemin İspanyol toplumunun yüreğinde hala imparatorluğun zaferleri özleniyordu ve Unamuno, 'intrahistoria' yaptığını bilmeden, sıradan insanların günlük işlerini yücelterek halkın günlük hayatı içinde İspanyol ruhunu yeniden yapılandırıyordu. (Tuñón de Lara, 1997: 96) Lara'nın da belirttiği gibi, dönemin entelektüelleri geçmiş dönemlerin kaybına yakınmak yerine, o tarihsel anın gereklerini yerine getirmeyi hedefliyorlardı. Bu yüzden İspanyol halkının ruhundan bir ortak kimlik yaratma çabasındaydılar. Machado'nun aydın kimliği bu entelektüel çevre içinde belirlendi. Öte yandan bu dönemde Machado kısa bir dönem Paris'te kalır. İlk kitabı *Yalnızlıkların* büyük kısmını burada yazar, tanınmış modernist şair Ruben Darío ile tanışır. Yine bu dönemde şairin 'Latin mahallesinde' yaşadığını, şiirde sembolizmi, resimde empresyonizmi tanıdığını biliyoruz. Bu anlamda Paris'in Machado'nun şiir anlayışında çok önemli bir yere sahip olduğu açıktır. 1903 yılında, şairin Paris dönüşünde, ilk kitabı *Yalnızlıklar (Soledades)* yayımlanır. 1907 yılında Soria'da Fransızca hocalığına başlar. Aynı yılın sonunda *Yalnızlıklar. Dehlizler. Ve Öteki Şiirler (Soledades. Galerías. Y otros poemas)* adıyla *Yalnızlıklar (Soledades)* kitabının yeni baskısı yayımlanır. Aynı dönemde Machado Leonor'la evlenir ve *Castilla Toprakları'nı (Campos de Castilla)* yazmaya başlar. 1911'de tekrar Paris'e gider. Orada misafir öğrenci olarak, Henri Bergson'un felsefe derslerini takip eder. Aynı yıl *Castilla Toprakları'nı* yayımlar; kitap büyük bir başarı kazanır. 1912 yılında eşinin ölümünün ardından Machado Soria'yı terk eder. Bu dönemde Machado'nun başta Ortega y Gasset olmak üzere "14 Kuşağı" olarak bilinen genç entelektüellerle sıkı ilişki içinde olduğunu ve Birinci Dünya Savaşı (14-18), Rus Devrimi (1917), III. Enternasyonel, Fas savaşı gibi dönemin tarihsel ve toplumsal dönüşümünü belirleyen olayları yakından izlediğini biliyoruz. (Serrano, 2000, p.8). Machado'nun genç yazarlarla bu yakınlaşması iç savaş

sırasında daha da belirginleşir. 1915 yılında Ortega y Gasset tarafından kurulmuş *Españada* dergisinde yazmaya başlar. İki yıl sonra, 1919'da *Yalnızlıklar, Dehlizler ve Öteki Şiirler*'in ikinci basımı yapılır. Aynı yıl, 1932 yılına kadar kalacağı, Segovia Enstitüsü'ne geçer. 1920'de *Sol* gazetesinde makaleler yayımlamaya başlar. İç savaş sırasında Machado, söz konusu makalelerini *Hora de España* adlı dergide yayımlamaya devam eder. İç Savaştan sonra bu makaleler, bir kitaba dönüşür ve *Juan de Mairena* adını alır. 1924 yılında *Yeni Şarkılar*'ı (*Nuevas Canciones*) yayımlanır. Bu kitap şairin önceki kitapları gibi Castilla ve Soria'yı anlatan kısa şiirlerden oluşur. Bu kısa şiirler daha sonra *Tüm Yapıtları*'nın içine alınır. 1926 yılında şair, "Cancionero apócrifo de Abel Martín" başlığı altında *Revista de Occidente* dergisinde makaleler yayımlamaya başlar. *Juan de Mairena ve Abel Martín*'in XIX. yüzyılda yaşadıklarını varsaydığı birer şair olduğunu belirtir. Machado, 1927 yılında, İspanyol Kraliyet Akademisi'ne seçilir. Cumhuriyetin ilanından hemen sonra, 1932 yılında Madrid Calderon Enstitüsü'nde ders vermeye başlar. İki yıl sonra Barcelona'ya gider, ancak sağlık durumu artık hiç iyi değildir. 1939 yılının Ocak ayında annesiyle beraber Fransa sınırını geçer. Şubat ayında Collioure adlı küçük bir kasabada yaşama veda eder.

Machado'nun yazıları arasında onun ilk yazılarına, *La Caricatura* adlı haftalık dergide yayımlanmaya başlayan makalelerine, son dönemlere kadar çok önem verilmemiştir. Ancak günümüz eleştirmenlerinden Fermín Lázaro 1902 yılında şairin ilk kitabı olan *Yalnızlıklar*'ın (*Soledades*) yayınlanmasından önce, onun söz konusu dergide yazdığı makalelerin gündeme gelmemesinin hem biyografik bir yanılgıya yol açtığını, hem de *Yalnızlıklar*'dan itibaren şairin toplumsal endişelerinin anlaşılmasını büyük ölçüde güçleştirdiğini vurgular. (Lázaro, 2003) Bu boşluğun bir sonucu olarak Antonio Machado'nun (1875-1936) ilk kitabı *Soledades* (Yalnızlıklar) modernist olarak, ikinci kitabı *Campos de Castilla* (Castilla Toprakları) "98 kuşağı" şiir anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu yargı 70'li yıllara kadar değişmez. *Soledades*'lerdeki "şiirsel ben" ve zamansallık kavramlarının; evrensellik kaygısından uzak, öznel, bireysel, dekadan bir hüznü yansıttığı düşünülürken, *Campos de Castilla*'nın toplumsal kaygıları dile getirdiği üzerinde durulmuştur. Ancak yetmişli yıllardan sonra yapılan eleştirilerde giderek, Machado'nun yapıtlarının dönemsellik olarak değil de bütün olarak incelenmesi gerektiği yolunda görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Machado'nun yapıtlarına böyle bütünsel bir anlayışla yaklaşma eğilimi, beraberinde modernizmin artık simbolist, parnasyan, dekadan ve öncü şiirden ayrı olarak düşünülmemeyeceği konusunu gündeme getirmiştir.

Otuzlu yıllarda, İspanya'nın içinde bulunduğu tarihsel durumdan endişe duyan üç şair kuşağı söz konusudur. 27 kuşağı üyeleri; Unamuno, Antonio Machado, Juan Ramón Jiménez ve Gabriel Celaya ile Miguel Hernández. Machado'nu Unamuno'ya gönderdiği bir mektup söz konusu endişeye güzel bir örnek olacaktır. Bu mektupta Machado, o dönemdeki toplumsal tepkisizlikten yakını. Keder, endişe, ya da bir duruş sergileyemeyen toplumun onu yaraladığını açık bir dille ifade eder (Machado, 2001:571).

Bu dönemde, İspanya'da Primo de Rivera diktatörlüğünün çöküşü ve İkinci Cumhuriyetin ilanı ile birlikte güdümlü edebiyat (*literatura comprometida*)'nın etkileri açıkça görülmeye başlanır. Bu anlamda 30'lu yıllar, 20'li yıllardan farklıdır. 27 kuşağının Alberti, Lorca, Aleixandre gibi bazı üyelerinde de bu yeni eğilim gözlenir. Tarihi ve siyasi devrim, toplumsal gerginlik, öngörülme-yen ama yaklaşan iç savaşın tedirginliği, söz konusu şairleri estetik değerler göz ardı edilmeksizin, daha toplumsal gerçekçi bir çizgiye yöneltir. Bu yönelimde kuşkusuz Pablo Neruda'nın 1934'de Madrid'e gelişinin rolü büyüktür. O zaman, artık 'saf şiir' yerine, tam aksi 'saf olmayan' (*impura*) bir şiirden, başka bir deyişle insanın sorunlarını ve insanlık durumunu yansıtan bir şiirden söz edilmeye başlanır.

Bu anlamda 30'lu yıllardan itibaren -bir önceki dönemde İspanyol şiirinde belirgin olan Ortega y Gasset'in şiir anlayışının aksine- 'şiiri yeniden insanlaştırma' (*rehumanización*) eğilimi İç Savaş ve sonrasında da sürer. Şairler de taraflarını almışlardır: Antonio Machado, 27 Kuşağı ve Miguel Hernández'le birlikte Cumhuriyetçi bir entelektüel olarak değerlendirilirken, kardeşi Manuel Machado Milliyetçi tarafta değerlendirilmiştir. Her iki taraf da nostalji, keder, tutku gibi bireysel duygulanımları şiire yansıtmışlardır. Ama Milliyetçi kesimde daha çok 'vatan hasreti', 'geçmişe özlem' gibi propaganda niteliğinde konular söz konusudur. Ancak kesin olan her iki tarafta da 'halkın' ve 'kültürün' yakınlaştığıdır. Artık 'saf şiir' den söz edilemez. Şiir 'saflıktan' uzaklaşırken, tarihi koşullar 'püritenlik'ten de çok uzaktır. Machado, 1931 yılında Segovia'da, Avrupa'daki Faşizm'e karşı kurulan 'Agrupación al servicio de la República'nın başkanlığını kabul eder. Cumhuriyetin kuruluş gününü, 14 Nisan 1931 tarihli yazısında şu cümleyle dile getirir: "Gerçekten çok sevinçli bir gün oldu -çoğumuzun, ki artık yaşlıyız, hatırlayabildiği daha sevinçli bir gün yoktu." (Ballesta, 1972:245)

Ancak kısa bir süre sonra, iç savaş Juan Ramón Jiménez, León Felipe, Moreno Villa, ve daha pek çokları gibi o zaman gençlik dönemlerinde olan İspanyol edebiyatının en önemli

şairlerini taraf seçmeye zorlayacaktır: ölüm, hapis ya da sürgün. Antonio Machado da, İspanya'yı terk etmek zorunda kalacak ve Fransa sınırını geçtikten bundan birkaç gün sonra da ölecektir. 27 kuşağından Federico García Lorca ölür, diğerleri çoğunlukla sürgüne gönderilir, ancak şiirlerini yazmaya devam ederler.

Machado' nun bu düzlemde çok kendine özgü bir duruşu vardır. Bir yandan şiirin hiçbir "izm" in etkisinde olmadığını savunur, ona göre şiir, ve genel olarak sanat, asla politik bir amaçla yapılmaz. (Ballesta, 1972:261) Diğer yandan da, Ortega y Gasset' in, 'insan yığını' kavramına, şiddetle karşı çıkar, ona göre 'insan yığını' yoktur, 'insan' vardır, bu kavram burjuvazinin bir uydurmasıdır ve çok tehlikelidir. Buradaki tehlike, insanın kavramsallaştırılması, nesneye dönüştürülmesidir (Torre,1943: 98). Toplumsal şiirle saf şiiri, bireyle toplumu örtüştüren bu özel bir duruş, sonrasında da Machado'nun genç kuşaklar üzerindeki etkisini sürekli kılacak olan en temel etkidir.

Öte yandan, siyasi, toplumsal ve bireysel yaşamın zorluklarına rağmen 1936 yılı, Machado'nun şiirlerinde önemli bir dönemin başlangıcıdır. Çünkü kitabı *Sol* gazetesinde tefrikalar halinde yayınlanan *Juan de Mairena* artık kitap olarak basılır. Bu kitapta, Machado'nun şiirini anlamak için önemli düşünceler buluruz. Bu yapıt özellikle 70'li yılların eleştirilerinde farklı bir açıdan değerlendirilmeye başlanacaktır. Öte yandan söz konusu kitaptaki metinler o yılların toplumsal şiirini derinden etkiler. Domingo Ynduráin, bu dönemdeki Machado'nun alımlanmasını seksenli yıllarda şu sözcüklerle anlatır: "o dönemde Antonio Machado'nun belli makaleleri düşünülmeden o dönemin güdümlü (*comprometida*) edebiyatını anlamlandırmak olanaklı değildir. Özellikle şiirin 'zamanda söz' olduğu fikri, o dönemde toplumsal şiir üzerine yazılan bir çok makalede tarihsellik (*historioidad*) terimiyle kullanılmıştır. Machado bu yaklaşımıyla insanın bireyselliğine, bireysel duyguların tarihselliğine, dolayısıyla şiirsel sözün zamansallığına ve tarihselliğine dikkat çekmiştir. Bu anlamda savaştan sonra pek çok şair Machado'nun şiir ve toplum, şiir ve zaman kavramlarına yaklaşımını benimseyerek, kendilerine Machado örneğini model aldılar. Ancak Machado'nun yanında oldukça yetersiz kalmışlardır." (Ynduráin,1981:228)

Ancak aynı yıl, 1936, Machado siyasi baskı yüzünden Madrid'i terk etmek zorunda kalır, Valencia'ya yerleşir. Lorca'nın ölümünden sonra Valencia'da ünlü "Cinayet Granada'da işlendi" şiirini yazar. 1938 yılında Barselona'ya geçer. Fransa sınırını aştıktan sonra, 1939 yılında Collioure kasabasında hayata gözlerini yumar.

1939 Nisan'ında, Franco yönetimi tamamen karanlık bir dönem başlatır. Bütün öncü akımların gelişimi durur. Çok sıkı bir kontrol mekanizması kendini gösterir. Dönemin eleştirmenlerinin ve entelektüellerinin öne sürdüğü gibi, politik gücün devamı için İç Savaş'tan sonra ciddi bir ideolojik baskı ve yönlendirme söz konusudur. Bu sırada 36 kuşağının bir kısmı sürgünde yaşamaya devam ederken, Vicente Tusón'un da belirttiği gibi, İspanya'da kalanlar iki farklı yönde yol alırlar: 'yaratıcı gençlik' ya da 'garcialistas' adı verilen bir grup – Garcia Nieto, Pedro de Loranço, Luis Rosales ve Leopoldo Panero gibi- iyimser bir tonla yazarlar şiirlerini. Öteki grup da uyum ve ılımlılıktan oldukça uzak, varoluşçu bir tonu olan trajik, umutsuz şiirler yazarlar. Bu ikinci grubun çok yalın ve dolaysız bir üslubu vardır. 1950 yıllarında bu gruba Carlos Bousoño, Leopoldo Luis, Vicente Aleixandre, Damaso Alonso, Blas de Otero gibi isimler eklenecek ve özellikle günlük dilin kullanılması, günlük deneyimlerin şiirin konusu haline gelmesi ve diğer pek çok ortaklıklar, Blas de Otero üzerinde Antonio Machado etkisinin kabul görmesini sağlayacaktır. (Tusón,1981:491-493)

Yine bu ikinci guruptan, Damaso Alonso'nun 1944 yılında basılan *Hijos de Ira* başlıklı kitabı, döneme damgasını vurmuş bir yapıttır. Seksenli yıllarda yaptığı incelemesinde Emilio Llorach'ın da belirttiği gibi, bu kitap insanı merkez aldığı için, dönemin İspanyol şiirinde bir dönüm noktası olur. Machado ve Unamuno gibi Dámaso Alonso da şiiri yeni bir alana doğru yönlendirir. İnsan gerçeğini sezgisel, dramatik, derin, yalın bir dille şiirin konusu yapar. Bu kitap, "bilinçleri sarsmış, bütün idealize edilmişliklerin ötesinde insanı olduğu gibi ortaya koymuştur." O dönemde, bazı dergilerde kitabın yayını yasaklanır. Llorach'a göre bu kitabın çıkışı o yıllarda 'biyolojik bir gereksinim' gibidir ve klasik, iktidarla uyum içinde olan entelektüel çevreleri sarsmıştır. (Ynduráin,1981:150)

Bu dönemde şairler yeniden "çoğunluğa" yönelirler. Özellikle Blas de Otero ve Gabriel Celaya, şiirsel öznenin sorunlarını toplumsal alana taşırlar. Çünkü onlar için şiirin toplumsal bir tavrı, dünyayı değiştirme misyonu olmalıdır. Şair yaşadığı zamandan sorumludur. Kuşkusuz bu şairler Machado'ya büyük değer vermişlerdir. Çünkü Machado için şair, kendi yaşamsal zamanı olan sıradan bir ölümlüdür. O dönemde genç şairler Machado'nun zamansallığının sadece öznel değil, aynı zamanda sosyal ve tarihsel olduğunu

anlamışlardır. Bu anlamda onun ‘şiiirsel ben’inin, -Sartre’da olduğu gibi- öznel olanla tarihsel ve toplumsal olanı buluşturduğunu kavramaya başlamışlardır.

Böylelikle, kırklı yıllarda da otuzlu yıllarda olduğu gibi, dönemin genç şairlerinde Machado etkisi görülür. Ama aynı zamanda Luis Bravo’nun da belirttiği gibi, Machado’nun adı iktidar tarafından ciddi bir rahatsızlık kaynağı olmaya başlar (Bravo, 1999:19). Bu dönemde anlaşılması güç olan, Machado’nun Franco’nun baskısıyla sürgünde can verirken, Franco İspanya’sının *Campos de Castilla*’nın yayınlanmasından bu yana Machado’yu realist bir şair olarak görmesi ve İspanyol ruhunu, İspanyol yaşantısını, gerçekçi bir şekilde anlattığı için ona milliyetçi bir şair olarak sahip çıkmasıdır. Özetle, baskın ideoloji Machado’nun yazınıını kendi içinde sindirirken, Machado’yu içine sindiremez; kendini hain, yazınıını kahraman ilan eder.

Kaynakça

- Ballesta, Juan Cano, (1972), *La Poesía española entre pureza y revolución*, Madrid, Gredos.
- Bravo, Luis, (1999), “Tras la pista de Antonio Machado”, *Especulo. Revista de estudios literarios*, Universidad Complutense de Madrid, Revista Digital, núm. 11, febrero, <http://www.ucm.es/info/especulo/numero11/machado.html>,
- Lázaro, Fermín, (2003), “En torno a las Soledades Machadianas”, www.abelmartin.com (erişim tarihi 16.Şubat,2016)
- Machado, Antonio, (2001), *Prosas dispersas (1893-1936)*, Madrid, Páginas de Espuma.
- Serrano, Antonio, (2000), “La obra de Antonio Machado”, www.abelmartin.com (erişim tarihi:16 Şubat 2016)
- Tuñón de Lara, Manuel, (1997), *Antonio Machado, poeta del pueblo*, Madrid, Taurus.
- Tusón, Vicente-Lázaro, Fernando, (1981), *Literatura Española*, Madrid, Anaya.
- Torre, Guillermo de, (1943), *La aventura y el orden*, Buenos Aires, Losada.
- Ynduráin, Domingo-Francisco Rico, (1981), *Historia y crítica de la literatura española Epoca Contemporánea:(1939-1980)*, Editorial Critica, Barcelona.